

98. Martin Ferenc nagykövet jelentése a moldvai csángók helyzetéről.¹ (Részlet.) Bukarest, 1973. október 31.

Szigorúan titkos!

002499/8/1973.

1973. júliusában nagykövetségünk három diplomatája hivatalos látogatást tett Bacău megyében, ahol az első megbeszélés során – többek között – jelezték azon kérésüket is, hogy szeretnének meglátogatni egy falusi művelődési házat. A vendéglátók kérdésére munkatársaink Lujzi-Kalugár (Luizi-Călugăra) csángó-magyar községet jelölték meg.

A kérést teljesítették. Ily módon a magyar nagykövetség első ízben tett hivatalos látogatást egy csángó-magyar községben. A megyei illetékesek egyébként elmondták, hogy megyéjük első helyen áll az országos születési arányszámok tekintetében. Lujzi-Kalugárban pl. 17 család kap 12 gyermek fölötti családi pótlékot. Ebben az évben 1000 fölött van a tanköteles gyermekek száma (!), amit helyi erőkből természetesen nem tudnak megoldani. Az északabbra eső Szabófalván (Săbăoan) ez a szám még nagyobb. Jóllehet éppen a fenti szaporulat miatt a csángó falvak mind több ezer lélekszámú települések. A munkatársunkat kísérő helyi községi értelmiségiek közül egy sem tudott magyarul, és előzetesen azt a tájékoztatást adták, hogy a helyi lakosok valami érthetetlen keveréknyelvet beszélnek, „melyben állítólag még magyar eredetű szavak is vannak”. A munkatársaink meggyőződtek arról, hogy nagyon is érthető és szép magyar nyelven beszélnek. Természetesen a modern életet jelölő fogalmak – román kölcsönszavak, de képi kifejezéseik gazdagsága mintha az írásbeliség hiányát akarná pótolni. Beszédük igen archaikus, de ugyanúgy tájdialektusnak tekinthető, mint Magyarország, vagy Erdély bármely más tájszólása. [...]²

Az anyanyelvű oktatás virágzását az 1957-es ismert nemzetiségellenes intézkedések szakították félbe. Egyik napról a másikra kihirdették, hogy Moldvában csak románok élnek, a magyar iskolákat, a bákói tanítóképzőt – „a lakosság kérésére” – bezárták, a Magyar Népi Szövetség helyi szervezeteit feloszlatták, az utcai kétnyelvű kiírásokat megsemmisítették, a magyarul prédikáló papokat – így a fentebb jelzett lézpedi lelkészt, Gyorgyina pátert is – börtönnel sújtották. A „homogenizálás” ilyen durva beindítása az állambiztonsági szervek feladata volt, amely – a jelek szerint – ma sem hanyagolja el ezt a területet. [...]³

A fentiek miatt van az, hogy a csángók félelemmel vegyes bizalmatlansággal fogadják az idegent, miközben családtagjaikhoz tüntető feltűnéssel románul beszélnek. De amint kiderül, hogy a látogató magyar, ők is az anyanyelvükön beszélnek gyermekeikkel.

Egyébként Nagypatakon (Valea Seacă) a helyi csángó származású tanítónő, aki a román nyelvet oktatja az iskolában, elmondotta, hogy roppant nehéz dolga van, u.i. a gyermekek az I. osztályba kerülve egyetlen román szót sem tudnak. Természetesen fakultatív magyar oktatás sem folyik egyetlen csángó-magyar iskolában sem, holott a törvény erre lehetőséget biztosít.

Moldvában soha nem hallottak a „nyelvében él a nemzet”-jelszóról, és mégis évről-évre, napról-napra e szerint élnek.

1 A jelentést megkapta Aczél György, Komócsin Zoltán, Gyenes András KB-titkár, Kornidesz Mihály, és Garamvölgyi József.

2 Kihagyjuk azt a részt, melyben a nagykövet – tekintettel arra, hogy „újabbán a csángóság problematikája iránt mind hazai, mind a romániai magyar értelmiségiek élénk érdeklődést tanúsítanak” – röviden áttekinti a csángóság történelmét az ötvenes évekig. Ezenközben megjegyzi: „Nincsenek illúzióink a feudális Magyar Állam, majd a Horthy-fasizmus »magyar szupremációt« gőgösen hirdető nemzetiség-ellenes politikáját illetően, de azért a fenti méretű és módszerű erőszakos asszimiláció a történelmi Magyarországon ismeretlen volt.”

3 Kihagyjuk azokra a román történészekre való hivatkozást, akik elismerték a csángók magyar származását.

Mikor munkatársunk újfalusi (Bălcescu) vendéglátójától megkérdezte, hogy miért kedveli jobban községükben az egyik papot, mint a másikat, az csak annyit válaszolt: „Mert ez jobban hajlik a mi nyelvünkre.”

Pedig a nyomás – „az államin keresztül a társadalmi” – is igen nagy.

Bákóban tanuló csángó gyermekek elmondják, hogy tanintézményükben olyan a légkör, hogy „cigány”-nak mondott nyelvüket egymás közt sem merik használni. Így gyakori jelenség, hogy a csángó fiatalok nem a többségtől elütő, ismeretlen származású csángókkal vállalnak közösséget, hanem olyanok akarnak lenni, „mint a többi” és közép- illetve felső tanulmányaik befejeztével – a janicsár-szellemnek megfelelően – az anyanyelvi kultúra ellenségeiként térnek vissza szülőföldjükre. Fokozottan áll ez a iași-i szemináriumból visszatérő papokra.

Felsőbb intencióra a csángóvidéket ma is elszigetelt rezervátumként szeretnék kezelni, egyre kevesebb sikerrel. A helyi lakosoknak szigorúan meghagyják, hogy idegen, városi emberrel ne álljanak szóba, szállást senkinek ne adjanak, és érkezéséről azonnal értesítsék a Néptanácsot, amely „megteszi a szükséges intézkedést.” (Ezzel szemben a Pusztina csángó falu vegyes boltjába belépő pesti fiatalembernek első magyar szavára nyolcan ajánlottak fel szállást.) Nem csak a magyarországi turisták, de az erdélyiek – vagy ahogy a csángók mondják, „a magyar-alföldiek” – moldvai utazásait sem nézik jó szemmel a hatóságok.

Márpedig ez már megállíthatatlan folyamat. Különösen nagy érdeklődés mutatkozik Kallós Zoltán csángó népköltészeti könyveinek megjelenése óta, melyek hatása még fel se foghatók. Tény, hogy két év óta az érdeklődő magyarok ezrei keresik fel a csángó magyar településeket. Nem ritkák az incidensek sem (magnó-szalagokat és filmeket vesznek el, rendőrséگیleg zaklatják a magyarországi és erdélyi turistákat), de számuk ennek ellenére csak nő. [...] ⁴

Úgy gondoljuk, hogy jelenleg nem volna kívánatos a csángókérdés-komplexum bármilyen, románoknak történő felvetése. De egy esetleges nemzetiségi témában folytatott majdani megbeszéléshez mind befelé, mind bilaterális viszonylatban hasznos a kérdés napirenden tartása. A románok durva nemzetiségellenes lépései (anyanyelvi iskolák adminisztratív megszüntetése stb.) esetlegesen érvként, vagy megfelelő nyomásként felhasználhatók az erdélyi nemzetiségi témákban folytatott érintkezésekben. [...] ⁵

MOL, az MSZMP KB Külpolitikai Osztálya iratai, M-KS 288. fond, 32/10. ő. e., hitelesített másolat.

4 Az itt kihagyottrészben a nagykövet megemlíti, hogy a csíkszeredai Népi Alkotások II.áza 1973. szeptember 9.-re hírdetett csángó-fesztiválját az utolsó pillanatban a hatóságok letiltották. Szerinte egyre több csángó-magyar fiatal akar Erdélyben tanulni, hogy aztán visszatérjen a szülőföldjére.

5 Az utolsó bekezdésben a nagykövet úgy gondolja, hogy „megszivlelendő” a magyar történelmi kézikönyvek kijuttatása a csángóföldre.